

היבטים לשוניים בפרשת ויצא

דקדוקי מילים וחלקם בעלי שינויי משמעות בפרשת ויצא ובהפטרה, ובראשון של וישלח

כח יא מְרַאֲשֶׁתֶיּוֹ: המ"ם בשוא והאל"ף חטופה, כן גם בפס' יח
כח יד כַּעֲפָר: העמדה קלה בכ"ף למנוע הבלעת העי"ן החטופה
כח טו אֶעֱזָבֶךָ: הזי"ן בקמץ חטוף (קטן) והבי"ת בשוא נח. אֵת אֲשֶׁר-דִּבַּרְתִּי לָךְ: יש להקפיד
על מיקום הטעמים ולהימנע מקריאה אֵת אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי לָךְ
כח טז מְשַׁנְתּוֹ: יש להקפיד על קריאת הדגש שבשי"ן, שלא יהא כאילו מדובר על לימוד
משנה¹ וַיֹּאמֶר: בזקף גדול ולא ברביע
כח כ וַנִּתֶּן-לִי: געיה בנו"ן
כח כא לְאֱלֹהִים: האל"ף כלל אינה נשמעת
כח כב עֲשֹׂר אֶעֱשְׂרֶנּוּ לָךְ: טעם טפחא בתיבת עֲשֹׂר, אין לחוש לאותם ספרים אשר הטעימו
בטעות עֲשֹׂר אֶעֱשְׂרֶנּוּ לָךְ
כט א עליית שני
כט ג וַיִּגְלְלוּ: למ"ד ראשונה בשווא נע ולא בחטף
כט ו בָּאָה: הטעם באל"ף מלרע, המטעים את הבי"ת משנה משמעות
כט ט בָּאָה: הטעם בבי"ת מלעיל, המטעים את האל"ף משנה משמעות
כט טו הֲכִי-אֶחָי: יש להבחין בין שתי המילים ע"י השמעת החי"ת בצורה רהוטה, וגם בהבחנה
בין ה"א לאל"ף
כט טז וַיִּלְבַּן: על אף הקושי, למ"ד ראשונה בשווא נח, בדומה בהמשך לא ד וַיִּלְאָה
כט יז וַיִּפֹּת: היו"ד אינה נשמעת, אין לקוראה בשווא!
כט יח עליית שלישי
וַיֹּאֲהֶב: יש להעמיד קלות את קריאת היו"ד בסגול למנוע את הבלעת האל"ף החטופה שלאחריה,
דבר דומה גם בהמשך הפס' אֶעֱבְדֶךָ ובמילה זו הבי"ת בקמץ חטוף והדלי"ת בשוא נח
כט כא הִבֵּה: הטעם בבי"ת מלרע²
כט כז עוֹד שְׁבַע-שָׁנִים אַחֲרוֹת:
טעם טפחא בתיבת עוֹד וכן הדבר בהמשך בפס' ל
כט לב בְּעֵנָיִי: העי"ן בקמץ קטן, הנו"ן בשווא נח ואחריה יו"ד בחירק מלא, יש לקרוא: בְּעֵנָיִי?
ל א מִתָּה אֲנֹכִי: הטעם בתי"ו מלרע הקורא מלעיל משנה משמעות
ל ג וַתֵּלֶד: הוא"ו בשווא נע (לא בפתח) ובמלרע, וא"ו חיבור ולשון עתיד
ל יד עליית רביעי

¹ וגם מי שאינו מורגל בהדגשת דגש חזק, לפחות יקפיד להניע את השווא! אפ"ר
² בשאר המקומות במקרא – מלעיל

ל טו המַעֲטִים: המ"ם רפויה ללא דגש ובשוא נח³
 ל טז יַעֲקֹב: בטעם מונח (שופר הולך) ולא במרכא
 ל יח יִשְׁשַׁבֵּר הקרי יִשְׁכָּר:
 השי"ן השניה כאילו אינה כתובה, הקורא יִשְׁשַׁבֵּר משתבש
 ל כ זָבַד טוֹב: זי"ן בצירי ולא בסגול
 ל כא יִלְדָה בַּת: הטעם נסוג ליו"ד (למ"ד בשווא נע) והבי"ת דגושה מדין אתי מרחיק
 ל כז וַיִּבְרַכְנִי: הרי"ש בשווא נע ולא בחטף

 ל כח עליית חמישי
 נִקְבָּה: הנו"ן בקמץ חטוף (קטן) והקו"ף בשוא נח. הקורא בקמץ רחב ובשוא נע –
 משנה משמעות⁴:
 ל ל וַיִּבְרָךְ: הטעם בבי"ת מלעיל
 ל לב בַּפְּשָׁבִים: לשים לב לא לקרוא בכבשים, אין כאן שינוי משמעות אבל זו מילה אחרת⁵
 ל לד לוֹ יְהִי כְדָבָרְךָ: טעם טפחא בתיבת לוֹ
 ל לז וַיִּקַּח-לוֹ: געיה ביו"ד.
 מִקֵּל לְבָנָה לַח וְלוֹז וְעֵרְמוֹן: יש להאיץ מעט את קריאת התיבה לַח להסמיכה לקודמתה
 ולהימנע משיבוש המשמעות
 ל לח בַּשְּׁקָתוֹת: הקו"ף בשווא נע ולא בחטף
 ל מ וַיֵּשֶׁת-לוֹ: וַיֵּשֶׁת מוקף ולא קדמא
 ל מא לִיחְמָנָה: החי"ת בשווא נח ולא בחטף והמ"ם בצירי
 ל מב וּבַהֲעֵטִיף: הבי"ת בשווא נח ויש להעמיד קלות את קריאת הה"א למנוע הבלעת העי"ן
 החטופה
 לא ז הִתְלַבֵּי: הטעם נסוג לה"ה מלעיל
 לא יב עֲשֵׂה לָךְ: טעם נסוג אחור לעי"ן
 לא טו נִכְרְיוֹת: הרי"ש בחירק חסר והיו"ד אחריה בחולם מלא ודגש חזק

 לא יז עליית ששי
 לא כד הַשְּׁמֶר: מלעיל
 לא כט אֲמַשׁ|: במונח לגרמיה
 לא לב גִּנְבָתָם: במלעיל
 לא לט תִּבְקַשְׁנָה: הקו"ף ללא דגש ובשוא נח.

³ אין געיה (מתג) בה"א, אבל גם המוסיפים געיה קוראים בשוא נח
⁴ השיבוש מתפרש כפועל בזמן עבר, ולא כציווי. ובמבטא שכל קמץ נהגה בתנועת ו (=מסורות אשכנז ותימן) - ההבחנה היא רק בהנחת השווא! אפ"ר
⁵ וזה מעכב אפי' בדיעבד, למרות שאין בזה שינוי משמעות, כמש"כ בערוך השולחן סי' קמ"ב ס"ג וודאי אם הטעות בעצם התיבה, כמו "כבש"-כשב"אם"-ואם" וכיוצא בהם, אף שאין הענין משתנה – מכל מקום מחזירין אותו. וכעין זה כתב ג"כ בביאור הלכה סי' קמ"ב ד"ה אבל.

גְּנַבְתִּי: הַבִּלְתָּ בְשׁוּוֹא נַע

לֹא מִבַּהֲלֵי לִי: טַעַם נִסּוּג אַחֲרֵי לֵה"א

לֹא מִגַּע עֲלִיית שְׁבִיעִי

רָאָה לִי-הוּא: תִּיבַת לִי מוֹקֶפֶת וְלֹא בְמוֹנָח

לֹא מוֹ לְקָטָנוֹ: הַקּוֹף רְפוּיָה וּבְשׁוּוֹא נַח.⁶

וַיֵּאָכְלוּ שָׁם: טַעַם נִסּוּג אַחֲרֵי לִי"ד

לֹא מִזֵּי שְׁהִדוּתָא – הַאֲתַנְחַתָּא בַּהֲבֵרָה "תָּא": "הַטַּעַמָּה מִלְרַעִית". כְּנֹרָאָה בַּהֲשַׁפְעַת הַמִּבְטָא הַמַּלְעִילִי (הַנְּפוּץ בְּקֶרֶב יוֹצְאֵי אֲשַׁכְּנַז) רַבִּים רַגִּילִים לַהֲטַעֵם מִלִּים בְּאַרְמִית מַלְעִיל, אִף כְּשֶׁצָּרִיךְ לַהֲיֹת מַלְרַע, כְּמוֹ בְּרֹב הַמִּילִים שֶׁמִּסְתַּיִּמּוֹת: "אֶ" אֶפ"ר⁷

קָרָא לֹא: טַעַם נִסּוּג אַחֲרֵי לִקוֹף

לֹא מִטַּיִץ: בְּמַלְעִיל

לֹא נִבְּאֵם-אֲנִי: בְּמַלְעִיל

לֹא נִבְּפָחַד אֲבִיו יִצְחָק: הַטִּיפְחָא (/טֶרְחָא) בְּמִילָה בְּפָחַד, וְלֹא בְּמִילָה אֲבִיו; וְקִרְיָאָה מְשׁוּבֶשֶׁת עֲלוּלָה ח"ו לַהֲשַׁתְּמַע שִׁיִּצְחָק הוּא "פָּחַד אֲבִיו" שֶׁבְּשֵׁמוֹ נִשְׁבַּע יַעֲקֹב... אֶפ"ר

לֹב אֶ מִפְטִיר

הַפְטִירָה וְיוֹצֵא הוֹשַׁע יֵא ז – עַד סוֹף הוֹשַׁע וְיֵשׁ מוֹסִיפִים פְּסוּקִים מִסְפָּר יוֹאֵל ב כו-כז הַאֲשַׁכְּנַזִּים מִתְחִילִים בְּהוֹשַׁע יֵב יֵג (וְיֵשׁ מוֹסִיפִים כְּנ"ל).

יֵא ח כְּצַבְאִים:

הַאֲל"ף נַחַה וְאִינָה נִשְׁמַעַת, קֶרֶא: כְּצַבְוִיִּים. נְהַפְּדָה: הַה"א בְּשׁוּוֹא נַח וְהַפ"א דְּגוּשָׁה

יֵא ט בְּעִיר: הַבִּלְתָּ בְּשׁוּא וְלֹא בְּקִמָּץ

יֵא י וַיִּחְרְדוּ: הוּא"ו בְּשׁוּוֹא וְלֹא בְּפִתַח

יֵב ב עַם-אֲשׁוּר: אֲל"ף פִּתּוּחָה וְשִׁי"ן דְּגוּשָׁה, בְּשׁוּנָה מִלְקָמָן יֵג ז. אֶפ"ר

יֵב ה וַיִּשָּׂר: הַטַּעַם בִּי"ד מַלְעִיל וְהַשִּׁי"ן שְׁמַאֲלִית, יִמְצָאָנוּ אֲל"ף בְּסִגּוּל וְנו"ן דְּגוּשָׁה, לֹא יִמְצָאָנוּ!

יֵב ח אָהָב: אֲל"ף בְּקִמָּץ, לֹא אֹהֵב

יֵב יֵב שְׁדִי: שִׁי"ן שְׁמַאֲלִית

יֵג א רְתָת: הַרִי"ש בְּשׁוּא לֹא בְּסִגּוּל⁸, וְהַטַּעַם בְּת"ו.

וַיֵּאָשָׁם: הַאֲל"ף בְּשׁוּא נַח

יֵג ב יִשְׁקוּן: הַטַּעַם בְּקוֹף מַלְרַע

יֵג ג יִסְעָר: הַעִי"ן בְּצִירִי

יֵג ד וַאֲלֵהִים: הַאֲל"ף כִּלְלֵי אִינָה נִשְׁמַעַת

יֵג ו וַיִּרְם: הַרִי"ש בְּקִמָּץ קֶטָן

⁶ המדגיש עובר מציווי בנין קל לעבר נסתרים בנין פיעל
⁷ ההערות שנוספו בחתימת 'אפ"ר' הן של אוריאל פרנק נר"ו.
⁸ האומרים 'בְּרִתָּת וּבְזִיע' טועים בניקוד.

יג ז אָשור: האל"ף בקמ"ץ והשי"ן רפויה⁹

יג ח וְאֶקְרַע: וא"ו החיבור ומנוקדת בשווא, בדומה לו גם בהמשך פס' טו וַיְבֹשׂ מְקוֹרוֹ וַיַּחַרְבּ מַעֲיָנוֹ

יג יא יא אָתָּן-לָךְ געיא באל"ף

יג יד קָטְבָּךְ: הקו"ף בקמץ רחב, הטי"ת בקמץ חטוף (קטן) הבית בשוא נח

יד א תְּאֶשֶׁם: האל"ף בשווא נח. בְּאֵלֶיהָ: האל"ף כלל אינה נשמעת

יד ד וְלֹא-נֶאֱמַר עוֹד: טעם נסוג אחור לנו"ן

יד ו שְׂרָשׁוֹ: כולם בקמץ רחב

יד ט לְעַצְבִּים: הלמ"ד קמוצה. פְּרִיָּךְ: הפ"א סגולה

יואל כב כז אָנִי וְאָנִי: האל"ף במילה הראשונה בקמץ ומלעיל; במילה השנייה חטף פתח ומלרע

ראשון של וישלח:

ד ו צָאן וְעָבַד וְשָׁפְחָה: טעם טפחא בתיבת צָאן.

וְאֶשְׁלַחָה: הו"ו קמוצה

ו לְאֲדָנִי: הא' נחה קרא: לְדָנִי

ז שני במנחת שבת

ח וַיִּצָּר: הו"ו ד בצירי

י שלישי במנחת שבת

יא קָטְנָתִי: הטעם בטי"ת הוא גרש (אזלא גרש) ולא רביעי¹⁰

זרע שמשון. וַיִּלְךָ חֲרָנָה. אמרו במדרש (ב"ר עה ח) וַיִּקְרָא וַיַּחַק אֶל יַעֲקֹב וַיְבָרֶךְ אֹתוֹ, שבירכו יצחק ברכת הגלות. ותמוה דוכי הגלות ברכה היא, ומה שייך לומר שבירכו ברכת הגלות. וי"ל עפ"י מה שאמרו במדרש (ב"ר מד כא) בברית בין הבתרים הראה לו הקב"ה לאברהם גיהנם, שעבוד מלכויות, מתן תורה, וקרבת, ואמר לו הקב"ה כל זמן שבניך יהיו עסוקים בשתיים יהיו ניצולין משתיים. אח"כ חזר הקב"ה ושאל אותו, במה אתה רוצה שירדו בניך, בגיהנם או במלכויות. וברר לו אברהם את המלכויות. והיינו שבחר אברהם שיסבלו בניו משעבוד מלכויות ובכך יועיל להם שלא יסבלו גיהנם. והגלות אצל האומות זה במקום הגיהנם. ולפ"ז מובן היטב שאכן הגלות היא ברכה, כי מחמתה אנו זוכים להינצל מעונש הגיהנם המר.

חזון איש. וַיִּפְגַּע בְּמִקּוֹם. תחילה עלינו להביא את דברי הרמב"ם בהלכות תפילה, ועליהם את דברי הגאון ר' חיים מבריסק ואז את מה שהעיר עליו בעל חזון איש בגליון ספרו. כוונת הלב כיצד: כל תפילה שאינה בכוונה, אינה תפילה; ואם התפלל בלא כוונה, חוזר ומתפלל בכוונה. ע"כ הרמב"ם. ועל זה כתב ר' חיים ז"ל מבריסק.

⁹ לא להחליף עם אשור אל"ף פתוחה ושי"ן דגושה שהוא שם עם, וכאן הוא פועל בעתיד במשמע ראייה (כמו לעיל יב ב).
¹⁰ שונה מקורן וההולכים בעקבותיו. כבר אמרנו שהרביע אינו מנהג אשכנז המערבי כי לא נהגו כך לפני היידנהיים

מסתימת לשון הרמב"ם מבואר דדין כוונה הוא על כל התפלה שכל התפלה הכוונה מעכבת בה, וקשה ממה שפסק הרמב"ם בפ"י שם ז"ל מי שהתפלל ולא כיון את לבו יחזור ויתפלל בכוונה ואם כיון את לבו בברכה ראשונה שוב אינו צריך, דמבואר להדיא דהכוונה אינה מעכבת רק בברכה ראשונה, וצ"ע.

ונראה לומר דתרי גווני כוונות יש בתפלה, האחת כוונה של פירוש הדברים, ויסודה הוא דין כוונה, ושנית שיכוון שהוא עומד בתפלה לפני ד'. כמבואר בדבריו פ"ד שם ז"ל ומה היא הכוונה שיפנה את לבו מכל המחשבות ויראה עצמו כאלו עומד לפני השכינה. ונראה דכוונה זו אינה מדין כוונה רק שהוא מעצם מעשה התפלה, ואם אין לבו פנוי ואינו רואה את עצמו שעומד לפני ד' ומתפלל אין זה מעשה תפלה, והרי הוא בכלל מתעסק דאין בו דין מעשה. וע"כ מעכבת כוונה זו בכל התפלה, דבמקום שהיה מתעסק דינו כלא התפלל כלל, וכאלו דלג מלות אלה, והלא ודאי דלענין עצם התפלה כל הי"ט ברכות מעכבין. ורק היכא שמכוון ומכיר מעשיו ויודע שהוא עומד בתפלה אלא שאינו יודע פירוש הדברים שזה דין מסוים רק בתפלה לבד, הוספת דין כוונה. בזה הוא דאיירי הסוגיא דברכות דף ל"ד [ע"א] המתפלל צריך שיכוון לבו בכל הברכות ואם אינו יכול לכוון את לבו בכולם יכוון באחת מהן, אמר ר' חייא א"ר ספרא משום חד דבי רבי באבות. **ע"כ ר' חיים ועתה החזו"א.** כתב הגר"ח הלוי דאם אין לבו פנוי ואינו רואה את עצמו שעומד לפני ד' ומתפלל אין זה מעשה תפלה. (וזהו דבר שאי אפשר, דבשעה שמתעשת ולבו מהרהר בדבר מן הדברים ודאי יש כאן היסח הדעת מכוונה שכתב הר"מ [=הרמב"ם], וכבר אמרו ב"ב קס"ד ב' דעיון תפלה אין אדם ניצול מהן בכל יום, ואמרו נחזיק טיבותא לרישא כמש"כ תו' שם מהיר, ואפשר כוונת הגאון ז"ל בשעה שעומד להתפלל וכל התפלה סתמא כלשמה, וא"כ לא שייך לדון אי סגי באבות, ולו"ד [ולולי דברי] הגאון ז"ל י"ל דהר"מ בפ"ד בעיקר התפלה איירי וענינה, אבל שיעור שחייבו חכמים לעכב פ"י בפ"י, וכן בגמ' לא תניא בחד דוכתא, ויש בדברי הר"מ העתק מאמרי חז"ל בהפלגת הכונה אבל אין כולם מעכבים, ואם עמד מתוך הלכה שאינה פסוקה אינו חוזר ומתפלל¹¹, וכן כיו"ב, וכל אדם העומד להתפלל לא שייך בו מתעסק דלעולם יש בו ידיעה כהה שהוא תפלה לפניו ית' אלא שאין לבו ער כל כך ובידיעה קלושה סגי דיעבד, אלא שאינה רצויה ומקובלת כל כך. (גליונות חזו"א על הגר"ח הלוי הלכות תפלה)

בן לאשרי. וַיִּקַּח מֵאֲבְנֵי הַמָּקוֹם וַיִּשֶׂם מְרֻאָשְׁתּוֹ. פירש רש"י שהיה ירא מחיות רעות. ותמה בכתב סופר, דאיך צדיק כזה מתירא מחיות רעות, ע"ש. ויש לומר באופן אחר, דהנה אמרו חז"ל (ראה בבלי ברכות נה ב ואילך) 'כל החלומות הן מהרהורי הלב', והנה מה שראה בחלום הסולם עלים ויךדים, מבואר במדרש (בר"ר סח יח) דראה שר של בבל עולה, וכן כל ד' מלכים העתידיים להשתעבד בבניו. ונראה דכיון שהיה בורח מעשו וגולה ללבן הרהר מזה ביום, ולכן ראה בחלום ד' מלכים שישלטו בבניו. והנה בדניאל (ב) המשיל ד' מלכים לחיות רעות, וזה כוונת רש"י שנתירא מחיות רעות, אבל לא מחיות רעות גשמיות, דהם אין להם שליטה על צדיק כיעקב אבינו וכ"כ בעל הטורים עה"פ וְהִשְׁבִּיתִי חַיָּה רָעָה מִן הָאָרֶץ (ויקרא כו, ו) בגימטרי אלו ד' מלכיות בבל מדי יון אדום.

מתורתו של הצפנת פענח / הרב אברהם ישעיהו הכהן בירנהק, מו"ל 'צפנת פענח החדשות', מודיעין עילית בקשת יעקב שמקום המקדש יהיה בגדר בית, ושייכות גדר מזבח לגדר בית וַיִּקַּח מֵאֲבְנֵי הַמָּקוֹם וְגו':

¹¹ תלמוד בבלי ברכות לא א תנו רבנן: אין עומדין להתפלל לא מתוך דין, ולא מתוך דבר הלכה, אלא מתוך הלכה פסוקה. והיכי דמי הלכה פסוקה? אמר אביי: כי הא דרבי זירא, דאמר רבי זירא: בנות ישראל החמירו על עצמן, שאפילו רואות טיפת דם כחרדל - יושבות עליה שבעה נקיים.

רבינו הרוגוטשובר זצ"ל מראה את דברי הספרי בפ' קורח (פיסקא קי"ט) ר' אלעזר הקפר אומר מנין אתה אומר שהראה הקב"ה ליעקב אבינו בית המקדש בנוי וקרבות מוקרבים וכהנים משרתים ושכינה מסתלקת, שנאמר ויחלוס והנה סולם מוצב ארצה כו' זה בית המקדש, וראשו מגיע השמימה אלו הקרבות קרבים שריחם עולה לשמים, והנה מלאכי כו' אלו כהנים המשרתים שעולים ויורדים בכבש, והנה ה' נצב עליו, ראייתי את אדני נצב על המזבח (עמוס ט, א). ע"כ.

ומבאר רבינו עם האמור בפסחים דף פ"ח ע"א ואמר ר' אלעזר מאי דכתיב וְהָלְכוּ עִמָּי רַבִּים וְאָמְרוּ לָכוּ וְנַעֲלֶה אֵל הַר ה' אֵל בֵּית אֱלֹהֵי יַעֲקֹב (ישעיהו ב, א) וגו' אלהי יעקב ולא אלהי אברהם ויצחק? אלא לא כאברהם שכתוב בו הר שנאמר אֲשֶׁר וְאָמַר הַיּוֹם בְּהַר יְיָ יִרְאֶה (בראשית כב, יד) ולא כיצחק שכתוב בו שדה שנאמר וַיֵּצֵא יִצְחָק לְשׁוּחַ בְּשָׂדֶה (בראשית כד, ט) אלא כיעקב שקראו בית שנאמר וַיִּקְרָא אֶת שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא בֵּית אֵל. ע"כ. והיינו דיעקב לא נתרצה בבמה רק ביקש שיהיה בית המקדש ומזבח. דמזבח ג"כ עניינו כבית, שבנוי מהרבה אבנים דרך בנין כמבואר בע"ז דף כ"ג ע"ב ובזבחים דף ק"ח ע"ב. ומביא רבינו דוגמאות לזה שהתורה דרשה שיהיה עשוי מדברים נפרדים המצורפים ומחוברים יחד, כגון בס"ת צריך ידיעות לס"ת ומגילה התפורים יחד ולא סגי ביריעה אחת. וכן בית יד של בגדי כהונה שנארגת בפני עצמה ומחוברת ע"י תפירה במחט (יומא דף ע"ב ע"ב). וכן כתפות האפוד מחוברים במחט ואין נארגים עמו (ראה רש"י פ' תצוה וברמב"ם פ"ט מכלהמ"ק ה"ט). ואגד הלולב דצריך דוקא במינו לר"י (סוכה דף י"א ע"ב)¹². ומקור: העתקה מכת"י וראה מכות דף י"א ע"א ב' קטעים]]

הרב אליעזר פולאיס נר"ו. מְרַאשׁוּתָיו תרגם אונקלוס אסדוהי, וכן תרגם יונתן איסדוי, והוא כמו שאמרו ברכות נ"ז א' חזינן בר חמרא דקאי אאיסדן ופרש"י מראשותיו, ובערוך ערך אסד פירש שהוא כסת שתחת מראשותיו, וכמו סדיא שפרש"י ברכות נ"ז א' שהוא כר שבמראשותיו, וכן פירש בשבת קי"ח א' דבי סדיא הם לבדין להניח תחת מראשותיו, וכן פירש עוד שם מ"ח א' דסדיא הוא כר, וע"ע שם קכ"ד ב' שפירש דסדיותא הם כרים של לבד, וע"י בערוך ערך סדו, ובכתובות ס"א א' מנחא ל"י אבי סדיא פירש מראשותיו, ואפשר דהכל אחד דבין אצל מראשותיו ובין הכר שתחת מראשותיו נקראים כן, שנמשך שמו של האחד מאחר, ומבואר מכאן נמי דמראשותיו מתפרש בין תחת ראשו בין סביב ראשו.

כט ה הרב יהושע גריינימן נר"ו. וַיֹּאמֶר לְהֵם הַיְדַעְתֶּם אֶת לְבָן בֶּן נְחוֹר וַיֹּאמְרוּ יָדַעְנוּ. עיין תרומת הדשן סימן כ"א דקרו ליה הכי היכי דאביו אינו הגון, וכלומר שהרי אביו היה בתואל ואביו אביו היה נחור ולמה נקרא על שם אבי אביו, הובא בבבאור הגר"א אורח חיים סימן קל"ט, ועי"ש לענין גט, ומכל מקום צריך לומר דכך היו כולם קוראין לו, והיה מפורסם לגנאי כדאיתא במדרש שגזר שכל אשה שתנשא יבוא עליה תחילה ועוד, ועיין רמב"ן פרשת שמות בפסוק רעואל אביהן. אמר המעתיק זה לשון התרומת הדשן בענין זה, שאלה, משומד שעודנו עומד ברשעו או נתפגר ברשעו האיך קוראין לבנו לעלות לתורה. תשובה, יראה דיקראו בשם אבי אביו כמו אביאסף בן יצהר¹³ וכן מצאתי אחר כך בספר חסידים, ומאחד מהגדולים שמעתי שרבו אחד מהגדולים השיב לו שיקראוהו בנו בשמו לבד, ואין נראה דהוה ליה גנאי שיקראוהו בשניו מאחרים ושפיר דמי לקרות אביאסף בר יצהר כדכתיב הידעתם את לבן בן נחור, ומפבשת בן שאול ירד (שמואל ב, יט, כה) וגו' (ושם יונתן מדולג).

¹² עיין בצפנת פענח מכות י"א ע"ב (ובש"ת צפנת פענח החדשות ח"ד סי' ק"ז) שרבינו ביאר.
¹³ דוגמה לדילוג שם קורח. אבל במקרא שם קורח אינו מדולג.

כט ו מלוא העומר. ויאמר להם השלום לו ויאמרו שלום ויהנה רחל בתו בָּאָה עִם הַצֶּאֱן. אפשר רמזו לו שנעדר ממנו 'שלום', שאין לו זכר, כדאיתא בנדה (דף לא) כיון שבא זכר לעולם בא שלום לעולם, ולכן לא אמרו 'שלום לו', כלשון השאלה 'השלום לו', רק אמרו סתם 'שלום'. ולכן גם אמרו לו הרועים] וְהֵנָּה רַחֵל בְּתוֹ בָּאָה עִם הַצֶּאֱן¹⁴ [וגם בלשון זה רמזו לו שאין לו זכרים, ולכן הוצרך לבן לשלוח בתו רחל, למען לא יחשוב כי [מה שאמרו לו] 'שלום', היינו רק בבחינת שאין לו מחלוקת.

כט כא הרב יהושע גריינימן נר"ו. ויאמר יעקב אל לבן הבה את אשתי פי מלאו ימי ואבואה אליה. ר"ל שנבוא אל ביתנו, עיין אברבנאל, ומה שפירש רש"י דקל שבקל אינו אומר כן, ר"ל לתבוע בפה את אשתו¹⁵. א"ה. ע"י גם אור-החיים, וע"י הרב מלבי"ם שיכול לקדשה דווקא כביאה. ויש מפרשים דקרי ליה אשתי דאירסה בשבע שני עבודה ע"י מהרש"א סנהדרין י"ט ועוד מפרשים, דל"ה כמקדש במלוה, ווע"י במהרי"ל החדשות סימן ק"ל אי ארוסה נקראת אשתו וכן בתשבץ, ובקרא כתיב ילך וישב לביתו (דברים כ, ז), וכמה אחרונים מייתו גם כן מכאן, ובמק"א נתבארו כמה חילוקים בדאורייתא בין ארוסה לנשואה, כגון אם אוכלת בחוזה ושוק, ולענין אי חשיב קרוב לענין עדות ועוד כמה מילי.

כט לא וירא יי פי שנואה לאה ויפתח את רחמה ורחל עקרה ע"י ריב"א על התורה פרשת ויחי ד"ה ויראשית, שלאה נתעברה אחר נישואי רחל, אף דכתיב וראשית אוני וגו', עיי"ש באורך. ריב"א וראשית אוני. פרש"י הוא טפה ראשונה שלי. והקשה ר"ת מאורלי"י דאמרינן אין אשה מתעבר' מביאה ראשונה¹⁶ וי"מ שמעכה בתוליה באצבעותיה ואינו נראה להר"א שלא מצינו כן בשום מקום כמו שמצינו במסכת סוטה מתמר. לכך נראה לפרש טפה ראשונה שלי כלומ' שהיתה ראויה להיות טפה ראשונה שלי אם היתה אמך מתעברת מביאה ראשונה שהרי לא ראיתי קרי מימי כשבאתי לאמך¹⁷. ובלאו ההוא קושי' אין לפרש טפה ראשונה ממש שהרי כתוב בפרשת ויצא וירא ה' כי שנואה לאה וגו' ורחל עקרה ותהר לאה וגו'. מדכתי' ורחל עקרה קודם ותהר משמע דהריון דראובן היא אחר נישואי רחל והם היו אחר נישואי לאה ז' ימים שני מלא שבע זאת:

א"ה. רבי עקיבה אייגר מפנה בסוגיא ביבמות לד ב לדברי רש"י בהריון של בנות לוט. ותהרין שתי בנות לוט (בבב"ב יט, ז) – לע"פ שאין אשה מתעברת צניחה ראשונה, אינו שלטו בעצמן, והוציאו ערוסות, ועברו פמציחה שניה. ואם כן גם לאה יכלה לעשות כן. יש לציין שבדורנו כמה וכמה כלות מתעברות בליל כלולותיהן.

זרע שמשון. סוף הפרשה. ויעקב הלך לדרכו ויפגעו בו מלאכי אלהים. הקשו המפרשים מה צורך היה ליעקב למלאכים, הלא כבר הבטיחו הקב"ה ויהנה אנכי עמך ושמרתך בכל אשר תלך.

¹⁴ רבינו מפרש דמה שכתוב וְהֵנָּה רַחֵל בְּתוֹ בָּאָה עִם הַצֶּאֱן, הוא המשך ממה שאמרו לו הרועים. א"ה. לא עלה בדעתי שיש לפרש שזה לא מדברי הרועים.

¹⁵ א"ה. האמת מורה את דרכה יעקב אמר ללבן שהוא רוצה את רחל כי הגיע זמן הנישואין ורוצה לבוא אליה בדרך כל הארץ. אין זו נקראת 'קלות' כאשר זמן החתונה מתאחר וחתן מזכיר לחותנו הבה לי את אשתי, אבל התוספת ואבואה אליה אינה צנועה, וע"ז אמרו רבותינו שבת לג א' הכל יודעים כלה למה נכנסה לחופה...'

¹⁶ תלמוד בבלי יבמות לד א,ב. ראה מהרש"א שם שלאה מיעכה.

¹⁷ פעם ראשונה שיצאה ש"ז מיעקב היה בליל נישואיו עם לאה, ומביאה זו לאה לא נתעברה לפי ריב"א; בשבוע שאחריו יעקב כנס את רחל, ובא אליה ולא נתעברה גם אחר כך כי היתה עקרה. בפעם הבאה שבא אל לאה היא נתעברה. כנראה שלפני נישואי רחל אין מקום לדבר כל עקרונה. אפשר להתווכח עם קביעה זו. עקרונות רחל בהכרח נתגלתה רק אחרי כמה וכמה פעמים, ולפחות אחרי חודש ימים. ולא מסתבר שרק אז לאה נתעברה, אלא שבהכרח נתעברה כביאה השנייה לשיטת ריב"א טרם ניכרה עקרות רחל. עוד יש להעיר שמן הסתם יעקב בא אל לאה בשבוע הנישואין הראשון גם בלילות האחרים, ויכלה להתעבר אז.

ויש לתרץ, ששמירת המלאכים הוא דבר אחד, ושמירת הקב"ה הוא דבר אחר, שהמלאכים המשמרים את האדם, הם המלאכים שנבראו ע"י המעשים טובים שעושה האדם, וחובה עליהם לשמור מכל פגעים רעים את האדם שברא אותם. וכשניצול האדם על ידם אין מנכין לו מזכויותיו, כי זה חובתם לעשות לאדם שבראם. אולם אלו המלאכים לא יצילו את האדם בדרך נס רק בדרך טבע. אמנם שמירתו של הקב"ה מועלת לאדם יותר, כי הוא מציל את האדם אפילו בדרך נס, אכן כשעושים לאדם נס ממעטין מזכויותיו, ולכן ראוי למעט בניסים ככל היכולת. ועתה אצל יעקב שהובטח מהקב"ה שיהיה עמו וישמרהו בכל אשר ילך, אזי הועילה לו זאת ההבטחה שיכול לכתחילה לילך במקום סכנה, שבודאי יעלה לו נס, וגם לא ינכו לו מזכויותיו, כי אם בנס זה ינכו לו מזכויותיו נמצא שאין זה הבטחה טובה.

הפטרת ויצא

גם עתה זיכנו הרב גור-אריה צור נר"ו בדברי עומק וישא משלו
הפטרת ויצא בספר הושע

נמצאו בזה כמה מנהגים: למנהג הספרדים והתימנים וכן מנהג חב"ד הפטרת ויצא בהושע פרק י"א פסוק ז' **וְעַמִּי תְלוּאִים לְמִשׁוֹבְתֵי וְעַד פֶּרֶק י"ב פֶּסוּק י"ב**, ויש מוסיפים פסוקים י"ג-י"ד, הם הפסוקים של תחילת ההפטרה למנהג האשכנזים: **וַיִּבְרַח יַעֲקֹב שָׂדֵה אֲרָם וַיַּעֲבֹד יִשְׂרָאֵל בְּאִשָּׁה וּבְאִשָּׁה שָׁמֶר: וּבְנָבִיא הֶעֱלָה יְהוָה אֶת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם וּבְנָבִיא נְשָׁמֶר, עַד סוֹף הַסֵּפֶר פֶּרֶק י"ד פֶּס' י' מִי חָקֵם וַיְבַן אֱלֹהִים נְבוֹן וַיִּדְעֶם כִּי יִשְׂרָאֵל דִּרְכֵי יְהוָה וַצַּדִּיקִים יִלְכּוּ בָם וּפְשָׁעִים יִכְשְׁלוּ בָם.**

[ויש מוסיפים עוד שני פסוקים מהנביא הבא יואל ב, כ"ו-כ"ז כדי לסיים בדברי נחמה].

בין למנהג הספרדים ובין למנהג האשכנזים נראה בעליל כי פסוק יג **וַיִּבְרַח יַעֲקֹב שָׂדֵה אֲרָם וַיַּעֲבֹד יִשְׂרָאֵל בְּאִשָּׁה וּבְאִשָּׁה שָׁמֶר**, הוא השייך לפרשת ויצא והוא שקושר את תוכחת הנביא לפרשתנו.

ויש להבין כיצד שאר הפסוקים בהפטרה גם הם משתייכים לפרשתנו.

ובשימות לב, פסוקים י"ג **י"ד** הם כעין אותה מטבע לשון: **וַיַּעֲבֹד יִשְׂרָאֵל בְּאִשָּׁה וּבְאִשָּׁה שָׁמֶר, וּבְנָבִיא הֶעֱלָה יְהוָה אֶת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם וּבְנָבִיא נְשָׁמֶר**. וכאומרו: אל תהיו בזים לתוכחת הנביא, כי כשם שהעלה אתכם נביא ממצרים, כן נשלח נביא להעלותכם ולהחזירכם בתשובה. ודימה זאת ליעקב: כשם ששובב הקב"ה ליעקב לעבוד ברחל, ולשמור הצאן בלאה, כן סובב הקב"ה לישראל לעלות ממצרים על ידי משה ולחזור בתשובה על ידי הנביאים כנאמר [פרק יד, ב'] **שׁוֹבְבָה יִשְׂרָאֵל עַד יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כִּי כָשַׁלְתָּ בְּעֵוֹןךָ**. ולזה התכוון הנביא באומרו: **וּבְנָבִיא נְשָׁמֶר**. שעל ידי תוכחות הנביאים, ישראל נשמרים להיות מובדלים מן האומות, וחזרתם בתשובה היא עלייתם. ובכך יובנו הפסוקים של ההפטרה גם למנהג הספרדים: [הושע יא, ז'] **וְעַמִּי תְלוּאִים לְמִשׁוֹבְתֵי, וכפירוש המלבי"ם: עיניהם תולות למרום ומיחלות שאשוב אליהם בצר להם, ועכ"פ יבקשו שלא אתרחק עוד יותר למעלה כדי שאהיה קרוב להם, וזה שהבטיחו הקב"ה ליעקב בצאתו לחרון: וְהָיָה אֲנֹכִי עִמָּךְ וְשָׁמְרְתִיךָ בְּכָל אֲשֶׁר-תֵּלֵךְ וְהִשְׁבַּתִּיךָ אֶל-הָאֲדָמָה הַזֹּאת כִּי לֹא אֶעֱזָבְךָ עַד אֲשֶׁר אִם-עָשִׂיתִי אֶת אֲשֶׁר-דִּבַּרְתִּי לָךְ. שהרי התפלל יעקב בצאתו לחרון: [כת, כ-כא] **אִם-יְהִיָּה אֱלֹהִים עִמָּדִי וְשָׁמְרָנִי בַּדֶּרֶךְ הַזֶּה אֲשֶׁר אֲנֹכִי הוֹלֵךְ וְנָתַן-לִי לֶחֶם לֶאֱכֹל וּבְגָד לְלַבֵּשׁ: וְשָׁבַתִּי בְשָׁלוֹם אֶל-בֵּית אָבִי וְהָיָה יְהוָה לִי לְאֱלֹהִים: ומצינו כאן לשון נופל על הלשון, לשון תשובה ולשון הַשְׁבָּה, להשיבו אל אביו, תרתי משמע. אל אביו שבשמים ואל אביו שבארץ כנען.****

ועל התשובה מוכיח הושע את ישראל באומרו: סִבְבֵי בְּכַחַשׁ אֲפָרִים וּבְמַרְמָה בֵּית יִשְׂרָאֵל. ופירש המצודות: הנה מלכות אפרים סבבו אותי בְּכַחַשׁ כאלו שְׂבִים אלי, אבל יכחשו בי כי לבם בל עמום. ועל כך מוכיחם הנביא שתפסו אומנותו של לבן, שניסה לסובב בכחש ולרמות את יעקב עשרת מונים, תחת אשר היו צריכים לתפוש אומנותו של יעקב אביהם להיות איש תם יושב אהלים. וכן פירש רש"י על פס' ד-: בְּבִטָּן עֵקֵב אֶת אָחִיו וּבְאֹנוּ שָׂרָה אֶת אֱלֹהִים: וַיִּשָּׂר אֶל מְלֶאכֶּךָ וַיִּכַּל בָּכָה וַיִּתְחַן לוֹ וַיְחוּ'ה אֱלֹהֵי הַעֲבָאוֹת יְחוּ'ה זָכָר. אומר הקב"ה: כל זה עשיתי לו, אחזו בעקבו סימן שהוא יהיה לו גביר, וכאשר הייתי [עם יעקב] מאז כן עתה. ואם הייתם הולכים עמי בתמימות כיעקב אביכם הייתי נוהג עמכם כאשר נהגתי עמו, וכן הייתי שומר עליכם כאשר שמרתי על יעקב אביכם, עת שמר על צאנו.

ולהמשך הפטרה כמנהג האשכנזים:

וַיִּבְרַח יַעֲקֹב שָׂדֵה אָרֶם וַיַּעֲבֹד יִשְׂרָאֵל בְּאִשָּׁה וּבְאִשָּׁה שָׁמֶר: וּבְנִבְיָא הַעֲלָה יְחוּ'ה אֶת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם וּבְנִבְיָא נְשָׁמֶר:

פירש"י ועל שאתם מבזין את הנביאים ומלעיגין בדבריהם הלוא בנביא העלה וגו'. וראוי לכם לשמוע אל נביאיכם. ואכן, מכאן ואילך עד סיום הפטרה מוכיחם הנביא על עבודת גילולים שבידם: שׁוֹבָה יִשְׂרָאֵל עַד יְחוּ'ה אֱלֹהֶיךָ כִּי כְשַׁלְתָּ בְּעֹנֶךָ. עד אשר מסיים הנביא בפסוקי הנחמה, ומבטיחם שלא תפסיק השגחתו מהם, כטל הזה שאין בו הפסק כלל. שעל כן נשלחתי אומר הנביא להחזירכם בתשובה: וכפי שהבטיחו הקב"ה ליעקב בצאתו לחרון: וְהָיָה אֲנֹכִי עִמָּךְ וְשָׁמַרְתִּיךָ בְּכָל אֲשֶׁר-תֵּלֵךְ וְהִשְׁבַּחְתִּיךָ אֶל-הָאֲדָמָה הַזֹּאת כִּי לֹא אֶעֱזָבְךָ עַד אֲשֶׁר אִם-עָשִׂיתִי אֶת אֲשֶׁר-דִּבַּרְתִּי לָךְ.

ומסיים הנביא:

מִי חָכֵם וַיִּבֶן אֱלֹה נִבּוֹן וַיִּדְעֵם כִּי יִשְׂרָאֵל דְּרָכֵי יְחוּ'ה וְצַדִּיקִים יִלְכוּ בָּם וּפְשָׁעִים יִכְשְׁלוּ בָּם. ופירש מצודת דוד: מי חכם. מי שהוא חכם יבין אלה הדברי' ואם הוא נבון להבין דבר מתוך דבר ידע וישכיל אשר דרכי ה' המה ישרים אין בהם נפתל ועקש וצדיקים ילכו בהם כדרך מהלכם מבלי כשלון, אבל הפושעים יכשלו בהם כאלו היה בהם מקום נפתל ועקש כי יצר מחשבות לבם יסלף להם הדרכים ולא כן אל הצדיקים המיישרים ארחותם.

ולעומקו של מקרא יאמר כי כשם שפתח הפטרה ביעקב אבינו, וַיִּבְרַח יַעֲקֹב שָׂדֵה אָרֶם וַיַּעֲבֹד יִשְׂרָאֵל בְּאִשָּׁה וּבְאִשָּׁה שָׁמֶר, כן סיים בו וכוונתו לומר, מי חכם יתבונן בדרכו של יעקב, מצאתו ועד חזרתו, וישכיל אשר דרכי ה' המה ישרים, אין בהם נפתל ועקש כָּלְבוֹן, וצדיקים כיעקב יִלְכוּ בָּם ורשעים כלבו יכשלו בם. וכפי שנאמר בסיום הפרשה: וַיַּעֲקֹב הָלַךְ לְדֶרְכּוֹ, היא דרך הצדיקים, ומיד כתיב ביה וַיִּפְגְּעוּ-בּוֹ מְלֶאכֶי אֱלֹהִים, כנאמר (ותהלים צא, יא) כִּי מְלֶאכֶי יִצְוֶה לָלֶךְ לְשִׁמְרֶךָ בְּכָל-דְּרָכֶיךָ כפי הבטחת ה' ליעקב בצאתו לחרון, וכנאמר (ותהלים קכא ח) יְחַן'ה יִשְׁמֶר צַאֲתֶךָ וּבּוֹאֲךָ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם. זה שאמר הנביא וְצַדִּיקִים יִלְכוּ בָּם.

תָּן לְחֶכְמְךָ וַיִּחַכְּ-עוֹד

אנא שלחו את הערותיכם!

הכתובת למשלוח: eliyahule@gmail.com

הערות מתקבלות גם באנגלית.

הודעה מאתר "לדעת" כאן תוכלו להוריד גליונות פרשת השבוע מדי שבוע (גם גליונו מופיע שם):
<http://www.ladaat.info/gilyonot.aspx>
מאמרנו מופיע **ונשמר** באוצר החכמה בפורום דקדוק ומסורה
<http://forum.otzar.org/forums/viewtopic.php?f=45>
מאמרנו מופיע **ונשמר** באתר דרשו <http://www.dirshu.co.il/?p=140390>

אם אתה מתעניין
בהגטים הלשוניים של התורה
(לשון המקרא, המשנה, התלמוד וכו')
אתה מוזמן להרשם (בחנם)
לקבלת דוא"ל בעושיאים לשוניים
בכתובת: info@maanelashon.org
☺ בוא להחכים את עצמך ואת שאר המכותגים ☺